

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.2, maj 2013

Indledningen er redigeret af Klaus Nielsen og Stine Holst Petersen

Tilsyn ved dr.theol. K.E. Bugge

Denne pdf er en læseversion af værkets indledning. Værket findes digitalt med punktkommentarer, tekstredigering og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2024

Indledning til

Om Indretningen af Sorø Academi til en Folkelig Høiskole

ved Henrik Yde

Indhold

- 1 Sprogstrid i Slesvig, overgangstid i Sorø
- 2 Det fælles
- 3 Akademiets lærere
- 4 Eftervirkning
- 5 Anvendt litteratur
  - 5.1 Trykt
  - 5.2 Utrykt

1 Sprogstrid i Slesvig, overgangstid i Sorø

Om Indretningen af Sorø Academi til en Folkelig Høiskole er skrevet i 1843, men blev først kendt af offentligheden i 1889. Her fremdrog rigsarkivar A.D. Jørgensen skriftet fra Christian 8.s papirer og lod det publicere i månedsbladet *Danskeren. Tidsskrift for Land og By*. Se nærmere herom i tekstredigeringen.

Om værkets anledning og tilblivelse følgende:

Den slesvigske købmand og venstreliberale politiker Peter Hiort Lorenzen var medlem af den rådgivende stænderforsamling for Slesvig, hvor forhandlingsproget var tysk. Som en velforberejdet nationalpolitisk demonstration talte han fra den 11. november 1842 dansk i stænderforsamlingen, hvilket vakte voldsom opsigt og afstedkom nationalt røre, ikke blot i Slesvig, men også i kongeriget. Grundtvig reagerede begejstret med en folkevisepastiche, der jævnførte Hiort Lorenzen med

sagnhelten Uffe hin Spage, som reddede Danmark fra et truende tysk herredømme: *Nyaars-Ønske i Danske Samfund* med førstelinjen “Hr. Peder han sidder paa Sønderborg”. Digtet udkom ultimo januar 1843.

Den 1. februar 1843 var Grundtvig i audiens hos Christian 8. for at overrække ham et eksemplar af digtet. Samtalen har sandsynligvis taget udgangspunkt i Hiort Lorenzens sprogpoltiske demonstration på rådhuset i Slesvig by, men derpå bevæget sig ind på Grundtvigs tanker om en dansk højskole i Sorø.

Læs mere

Kongen noterede i sin dagbog de to emner for samtalen som ligestillede: “Pastor Grundtvig bragte mig sit nyårsønske i det danske samfund og anbefalede en dansk højskoles oprettelse i Sorø”, her citeret efter A.D. Jørgensens indledning til *Om Indretningen af Sorø Academi i Danskeren* 1889, s. 275 (og med Jørgensens skandinavistiske ortografi).

Sorø Akademi stod netop da i et vadedsted, idet G.H. Waage, der siden 1837 havde været director (rektor) for såvel Sorø Akademi som for kostskolen og den lærde skole, var død 11. december 1842. Som den ældste blandt lærerne havde B.S. Ingemann nølende måttet lade sig konstituere som akademiets foreløbige director, men han frabad sig udtrykkeligt ledelsen af kostafdelingen og den lærde skole og håbede i det hele taget på hurtigst muligt at blive sine nye administrative pligter kvit. Til Grundtvig skrev han 10. januar 1843:

“Vikariatet, som nu atter har varet en 3 til 4 Maaneder, er allerede nær ved at lægge mig øde og gjøre mig til en komplet Filister. Til den længe paatænkte Reform, synes mig ellers, nu Øjeblikket var for Haanden. Skolens Adskillelse fra Akademiet skal der være tænkt paa, og det var vist meget ønskeligt; men Frekvens [større søgning] og aabne Døre for Højskolen maatte nødvendig følge dermed. Har du ingen Lejlighed haft til at tale et Ord med i Sagen? Din Mening kjender man vel, men nu gjælder det om at faa den bedste Mening realiseret. Hvad der mest er at befrygte, er – hvad Universitetet helst ønsker – Akademiets Opløsning og Midlernes Inddragelse i det almindelige Universitets- og Skole-Fond, hvorved Muligheden af en folkelig Højskole vilde gaa i Lyset. Som jeg hører, har dette ørstedeske Projekt dog en kraftig Modstander i Kongen selv” (*Grundtvig og Ingemann 1882*, s. 255).

Grundtvig efterlyste i sit svar lidt initiativ fra Ingemann selv, som passende kunne høste det politiske udbytte af, at han nu var akademiets faktiske leder:

“At vi nu ogsaa begge har et Nyaarsønske for Akademiet i Sor [...] det véd jeg; men om du har ytret det nogensteds, hvor det mulig kunde gavne og selv bidrage til sin Opfyldelse, *det* véd jeg ikke, og *det* vilde jeg gjerne lægge dig paa Hjærte, at Modersmaalet og Danskheden kræver af dig, og venter saa meget sikrere, som din Stilling i Vakansen unægtelig baade opfordrer dertil og kan [...] have en Vægt, som mit f. Ex. fattes. Hvordan du bedst kan ytre dit Ønske: enten offentlig eller ved Betænkning til Direktjonen eller privat Brev til Kongen, eller der endnu er et fjerde, *det* véd ingen uden du selv [...] og medens jeg godt kan forstaa, at din øjeblikkelige Stilling er dig til Byrde, skulde du dog ikke arbejde saa stærkt paa at skyde den fra dig, at du forsømte at benytte

den til maaske at skabe en anderledes god og fornøjelig [stilling]” (*Grundtvig og Ingemann 1882*, s. 256 f.).

Grundtvig har næppe haft overdrevne forventninger til den sagtmodige Ingemanns aktive opbakning i sagen om en dansk højskole. Og det kan være en medvirkende årsag til, at han selv tog initiativ til at forelægge sagen for kongen. Denne havde tidligere – som tronfølger – opfordret Grundtvig til at fremlægge en redegørelse for sine tanker om en dansk højskole for sig; resultatet blev dengang skriftet *Skolen for Livet og Akademiet i Soer* (1838). Under audiensen den 1. februar 1843 har kongen atter opfordret Grundtvig til, i en ny situation for Sorø Akademi, at fremkomme med en ny sådan betænkning; eller også har Grundtvig selv bedt om tilladelse til at måtte fremsende den. Indledningsordene til *Om Indretningen af Sorø Academi* tyder på sidstnævnte mulighed, men kan også være en høflighedsfrase: “Majestæten har allernaadigst tilladt mig at udvikle mine Tanker om, hvordan *Academiet i Sorø* kunde blive en Anstalt til almindelig, *folkelig* Dannelse og Oplysning” (s. 276). I hvert fald spildte Grundtvig ikke tiden; redegørelsen, som alene var tiltænkt kongen, er dateret 8. februar, dvs. otte dage efter audiensen.

2 Det fælles

Grundtvig understregede indledningsvis sin kendte forfatningshistoriske pointe, at med indførelsen af enevælden i 1660 og de rådgivende stænderforsamlinger fra 1831 havde Danmark fået en ‘fri konge’ og et ‘frit folk’, så nu drejede det sig alene om, at “Regiering og Folk virkelig skal lære at forstaae hinanden, [så at] Styrelsen skal blive folkelig og Folke-Stemmen [stænderforsamlingerne] efterrettelig” (s. 276). Hertil behøvedes den folkelige højskole, hvor alt skulle dreje sig om om det *fælles*:

“Hvad vi nu Alle, baade Høie og Lave, Lærde og Læge, kan og skal have tilfælles, er unægtelig kun *Menneskelighed, Fæderneland og Modersmaal*, saa derom maa paa den folkelige Høiskole Alting dreje sig” (s. 278).

I forlængelse heraf opregner Grundtvig behovet for lærere i disse fællesanliggender: En historiker, en sanglærer, en lærer i dansk litteratur osv.

Det er ikke nogen agiterende, men en afdæmpet og realistisk Grundtvig vi træffer her. De offentlige højskoleskrifters højtsvungne retorik og polemiserende vidtløftigheder er lagt på hylden nu, hvor Grundtvig ikke skal hverve proselytter, men fremlægge sagen så klart og enkelt som muligt for én: Kongen, beslutningstageren.

Dog er der en klar politisk brod imod de nationalliberales krav om en fri forfatning (et konstitutionelt monarki) i Grundtvigs afsluttende bemærkninger om “det *Parti*, der giver sig selv Bestalling paa at være *folkeligt*, men er dog intet mindre” (s. 283). Her vises tilbage til indledningen, og den folkelige højskole fremstilles som et vigtigt middel til styrkelse af enevælden.

3 Akademiets lærere

Grundtvig er bemærkelsesværdigt pessimistisk med hensyn til anvendeligheden af

akademiets faktiske lærerstab; kun Ingemann gik an: "Ingen af de Andre [har], saa vidt jeg veed, [...] viist nogen Varme for den folkelige Sag" (s. 280).

Denne pessimisme er af nyere dato. I *Skolen for Livet og Akademiet i Soer* fra 1838 havde Grundtvig henvendt sig direkte og appellerende til director og navngivne lærere ved Sorø Akademi, personer som han af forskellige årsager særligt anså for mulige allierede. Åbenbart havde han dengang forestillet sig, at akademiet ville kunne omdannes til en folkelig højskole straks og under bibeholdelse af den eksisterende lærerstab.

Til zoologen J.C. Lütken havde han i anledning af dennes *Om almindelig Dannelse og dens Midler*, som forfægtede realvidenskabernes almendannende potentiale, allerede i 1830 skrevet og tilbudt sit 'staldbroderskab'; både Lütken, naturfagslæreren Carsten Hauch samt fire andre Sorø-lærere foruden akademiets director var fremhævede i *Skolen for Livet og Akademiet i Soer* som sagens naturlige allierede.

Læs mere

Carsten Hauchs eksempel viser plastisk, at Grundtvigs opfattelse af akademiets lærere som allierede i højskolesagen havde været præget af ønsketænkning.

Der er bevaret to breve fra Hauch til Grundtvig af hhv. 5. september 1838 og 4. december 1841 (Grundtvig-arkivet, fasc. 429.29a og 29b). Begge breve udtrykker ganske vist klart Hauchs dybe reverens for Grundtvigs person, men de berører ikke uddannelsespolitiske spørgsmål. Det burde imidlertid ikke have været Grundtvig ubekendt, hvad Hauch mente om disse:

Hauch er i almindelighed blevet opfattet som 'radikal realist' – altså tilhænger af den realskolesag, som var Grundtvig inderligt imod (Larsen 2010, 1, s. 85). Hauch var en ivrig talsmand for, at beskæftigelse med de moderne naturvidenskaber og matematikken kunne have en lige så åndsdannende virkning som den klassiske litteratur og grammatik. Klarest formulerede han sin positive holdning til realfagene i pjecen *Om Realunderviisning. En Tale holdt den 18de September 1842 paa Sorøe-Academie* fra 1842.

Hauch forfulgte sin videnskabelige karriere, da han i 1846 forlod Sorø Akademi for at tiltræde et professorat i Kiel og fra 1851 ved Københavns Universitet.

Hvad var der sket i mellemtiden? Vel ikke andet, end at Grundtvig med nogen forsinkelse havde indset, at ikke alene var disse lærere varme tilhængere af den realskolesag, som var ham imod, men tillige, at de først og fremmest var akademikere, der brændte for deres fag og ønskede sig en videnskabelig karriere. Dermed var 'staldbroderskabet' opløst.

4 Eftervirkning

Blev Grundtvig hørt af Christian 8.? Det er der meget, der tyder på.

Allerede 3. marts 1843 besluttede kongen, at akademiet skulle adskilles helt fra skolen og kostskolen (Rosendal 1897, s. 31). Ingemann fortsatte som akademiets director, og han kom til at forblive konstitueret, helt ind til akademiet lukkede i 1849.

Efter fire års forhandlinger fremkom 27. marts 1847 en kongelig resolution "Angaaende den fremtidige Organisation af Sorø Academie" og skole. Heri genfindes flere af Grundtvigs vigtigste pointer: Den åbne adgang til akademiet, mulighed for eksamensfri undervisning samt betoning af dansk sprog, litteratur og historie. Læs nærmere herom i indledningen til *Lykønskning til Danmark med Det Danske Dummerhoved*, kapitlet "Kongelig Resolution af 27. marts 1847".

Men også den sidste kongelige resolution af 31. december 1847, som kong Christian 8. underskrev og egenhændigt havde redigeret på afgørende punkter, bar tydelige spor af *Om Indretningen af Sorø Academi*. (Læs nærmere herom Rosendal 1897, s. 71-73 og Hørby 1967, s. 76-79.)

"1) Sorø Akademis Realkøjskole bestemmes til at være en fri Lærestalt for enhver, der ønsker at uddanne sig i Kendskab til og Brugen af Modersmaalet, i Kundskab om Fædrelandets Historie og Statistik, Statsforfatning og kommunale Forhold [...]"

"2) Adgang til i større eller mindre Omfang efter frit Valg at høre Forelæsninger ved Sorø Akademi bør staa aaben for alle uden Optagelses- eller Adgangsprøve [...]"

"3) Undervisningen [...] bør omfatte [...] Fællesfag i Dansk med Vejledning til Sprogets rette Brug saavel skriftligt som mundtligt og omfattende Foredrag over Modersmaalets Litteratur samt Anvisning til at kende Sprogets Kilde i Islandsk."

"Alle Forelæsninger, og navnlig de, der holdes over Fædrelandets Historie, Statistik m.m., bør holdes i populære Foredrag, saaledes at de kunne benyttes af Tilhørere med højst forskellig Fordannelse" .

Men den 20. januar 1848, tre uger efter udstedelsen af den endelige resolution vedrørende akademiets fremtidige 'grundbestemmelser' døde kong Christian 8., og med ham også enevælden, Sorø Akademi og Grundtvigs vision om dets omdannelse til en folkelig højskole.

5 Anvendt litteratur

5.1 Trykt

- Grundtvig, N.F.S. (1838) *Skolen for Livet og Akademiet i Soer*. København.
- Grundtvig, N.F.S. (1843) *Nyaars-Ønske i Danske Samfund*. København.
- Grundtvig, N.F.S. & B.S. Ingemann (1882) *Grundtvig og Ingemann*.

Brevvexling 1821-1859, udg. af Svend Grundtvig. København.

- Grundtvig, N.F.S. (1889) *Om Indretningen af Sorø Academi til en Folkelig Høiskole*, udg. af A.D. Jørgensen i *Danskeren. Tidsskrift for Land og By*. Kolding.
- Hauch, Carsten (1842) *Om Realunderviisning. En Tale holdt den 18de September 1842 paa Sorøe-Academie*. København.
- Hørby, Kai (u.å: 1967) "Grundtvigs højskoletanke og Sorø Akademis reform 1842-1849", i *Årbog for Dansk Skolehistorie 1967*. København.
- Larsen, Christian (red.) (2010) *Realskolen gennem 200 år*, 1-2. U. st.
- Lütken, Johannes Christian (1830) *Om almindelig Dannelse og dens Midler, Indbydelsesskrift til den offentlige Examen i Sorøe Akademies Skole, som begynder den 23de Julii 1830*. København.
- Nygård, Frederik & Ludvig Schrøder red. (1889) *Danskeren. Tidsskrift for Land og By*. Kolding.
- Rosendal, Hans (1897) *Om Kong Kristian VIIIs Planer med Hensyn til Sorø Akademi*. København.

5.2 Utrykt

- Grundtvig-arkivet, fasc. 429.29a og 29b.